

stopuje funkční a objednatelský kontext pojednávaných děl a to mu umožňuje položit důkladnější fundament k jindy spíše chtěným než doložitelným souvislostem s pražským centrem. Je nicméně znát, že téma i region jsou autorovi těsné, a výklad se rozbíhá k pozoruhodným obecnějším úvahám o vztahu řezbářství a malířství, fungování uměleckých dílen, ikonografických inovací a konečně i o proměně komunikace mezi uměleckým dílem a recipientem. „Namísto dřívějšího strnulého zehnaní nebo pasivního držení atributů nyní pohyb těla, gesta rukou, výrazy tváří, pohledy nebo náznaky zvuků (např. řev draka v Puschendorfu) aktivují prostor mezi jednotlivými postavami sousoší navzájem i mezi sousoším a divákem“ (s. 74).

Oproti interpretačně nápadité Mudrově studii se autoři kapitol o malířství (Jan Royt) a architektuře (Michal Patrný) více drží svého materiálu. Jde v jejich případě spíše o výčty a nastínění vývojových linií, byť zejména u architektury se jedná o poctivě zpracovaný katalog. Osvěžující je naopak druhá Mudrova studie, jež se zabývá uměleckým řemeslem souvisejícím s náboženskou kulturou. Za zmínku zde stojí zejména vůbec první důkladnější představení unikátní monstrance z Chebu z doby kolem roku 1400. Hmotnou kulturu ve svazku prezentuje kolektivní studie pěti autorů (Eva Černá, Jiří Crkal, Kryštof Derner, Milan Sýkora, Martin Volf), která v sondách představuje jednotlivé facety každodennosti; většinou jde o příklady z autopsie, výklad je tedy velmi fundovaný, byť nijak systematický.

Třetí část knihy zahrnuje seznam 97 na výstavě prezentovaných exponátů (nejedná se o katalogová hesla), čtvrtá fotodokumentaci. Ačkoli se studie věnují převážně „vysokému“ umění, mezi vystavenými exponáty zaujme zejména užité umění, často zcela neznámé, neboť jde o nedávné archeologické nálezy. Bohužel fotodokumentační část není nijak provázána s předešlými texty, což je škoda, neboť některé popisy ve studiích jsou bez obrázku jen těžko stravitelné, ten přitom v jiné části publikace k nalezení je. Druhá výtka, či spíše zamyšlení se týká struktury studií. Klasické členění látky historický kontext – sochařství – malířství – architektura – umělecké řemeslo – hmotná kultura vede k multiplikaci výkladu, který je kvůli mnohdy odlišnému pojetí spíše matoucí. Nebylo by účelnější představit jednotlivé lokality v totalitě jejich sídelních a kulturních souvislostí než vždy vytrhnout jednu z těchto komponent (fundátor, sídlo, kostel, jeho architektura, vybavení kostela, malířská výzdoba, sochařská výzdoba, každodennost atd.)? Chápu náročnost tohoto úkolu oproti tradičnímu rozdělení si jednotlivých

specializací, ovšem výsledek by stál za to; to inspirativně ukázala již výstava *Bez hranic*, ostatně s publikací *Severozápadní Čechy za vlády Lucemburků* tematicky i autorsky úzce svázaná.

Nestává se často, aby se účelové jubilejní spojení ukázalo tak funkčním jako v případě severozápadních Čech a Lucemburků. Byť velmi nesoustavně, upozornila anotovaná kniha na význam regionu v politice této dynastie, rehabilitace se pak dočkal zejména Jan Lucemburský. V případě vlastní umělecké produkce nejsou výsledky až tak přesvědčivé, šířeji koncipovaná analýza objednatelského kontextu ale může přinést i na tomto poli další posuny.

ROBERT NOVOTNÝ

ARCHEOLOGIE

Jan HASIL, *Chebsko v raném středověku. Archeologie středoevropského regionu v 7.–12. století*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2018 (= *Archeologica*)

340 s. + xvi stran obrazových příloh,
ISBN 978-80-7422-418-8

Jan Hasil se problematikou raně středověkého Chebska a kulturními kontakty mezi oblastí Čech a Bavorska zabývá dlouhodobě. Věnoval jí i svoji disertaci, již pod názvem *Česko-bavorské kulturní kontakty v raném středověku* obhájil roku 2016 na Ústavu pro archeologii FF UK. Právě autorova doktorská práce se stala i základem pro předloženou publikaci, jež si za hlavní cíl vytkla na základě revize dosavadního bádání podat nadregionální a komparativní pohled na oblast Chebska.

První část knihy se poměrně obsáhle věnuje historiografii. Chebský region byl až do konce druhé světové války osídlen především německojazyčným obyvatelstvem, proto jsou zde nejprve představeni místní badatelé německé národnosti, například významný archeolog Anton Gnirs. Po roce 1945 nastala „totální diskontinuita“, jelikož se historiografická i archeologická práce na Chebsku stala doménou českojazyčných badatelů, z nichž můžeme jmenovat například archeology Rudolfa Turka a Antonína Hejnu. Příspěvkem prvního jmenovaného bylo kromě jiného také vymezení kmenového území v pramenech nijak nezachycených, a tedy fiktivních „Hbanů“, kteří

měli náležet k ostatním dnes již upozaděným „českým kmenům“. Archeolog Antonín Hejna se podobně jako předtím Anton Gnirs zabýval výzkumem Chebského hradu.

V části „Bilance a východiska“ je nastíněn pojem historického Chebska. Autor hledá širší rámec, ke kterému je možné vztahovat často jen velmi sporé pramenné doklady vývoje Chebska od 7. do 12. století. Jde o tři základní kategorie pramenů – písemné, toponomastické a hmotné, vztahující se především k archeologii. Smutným konstatováním je nedostatečně vykonávaná archeologická památková péče let minulých, což se projevilo v neodborně vedeném výzkumu některých lokalit, někdy došlo i k jejich zničení.

Následující kapitola „Horní Pohří jako vnitřní periferie raně středověké střední Evropy“ se věnuje především sousední Horní Falci. Cenný je zde výčet soudobého osídlení severovýchodu spolkové země Bavorsko, v němž jsou blíže představeny významné archeologické lokality nacházející se nedaleko dnešních českých hranic. Můžeme jmenovat například řadové kostrové pohřebiště u obce Iffeldsdorf na terase nad řekou Nábou, které je v současné době zkoumáno archeology z bamberské a vídeňské univerzity. Na pohřebišti byly zjištěny pohřby s typickou západoslovanskou výbavou, hrob s pozdně avarskou opaskovou garniturou a také pohřeb vybavený langsaxem. Autor zde rovněž nastiňuje christianizaci severovýchodního Bavorska, jejíž počátky ve sledovaném regionu sahají do druhé poloviny 8. století založením poboční cely řezenského kláštera v Chammünsteru u dnešního Chamu; poukázáno je i na problém chybějících dokladů přítomnosti vyšší společenské vrstvy. Zajímavým zjištěním je z tohoto pohledu odkrytí raně karolinského hradu v Sulzbachu, včetně nevelkého pohřebiště pravděpodobných příslušníků vysoce postaveného rodu zřejmě okolo franského velmože Ernusta.

Stěžejní část knihy, „Chebsko v době merovecké, karolinské a otoské“, se zabývá raně středověkým osídlením chebského regionu. Nejprve se tu seznámíme s chronologií hmotné kultury horního Pohří. V následujícím obsáhlém a přehledně strukturovaném katalogu archeologických lokalit je představeno 25 nalezišť s raně středověkou komponentou. Největší pozornost je pochopitelně věnována karolinskému opevněnému centru, románskému hradu a štaufské falci na chebské ostrožně. Autor podává velmi podrobné shrnutí archeologických výzkumů a odkrytých situací této centrální polohy.

Následující podkapitoly jsou zaměřeny na interpretaci vývoje Chebska ve sledovaném období.

Některé z lokalit náležejí již do 7. a 8. století, v průběhu 9. století jejich počet přibývá a vzniká sídelní struktura, kterou autor označuje jako chebskou sídelní komoru. Kromě sídlišť jsou známa i řadová pohřebiště a etablicující se centrální místo na ostrožně v Chebu. V kapitole o vrcholně středověké transformaci jsou pak představeny závažné argumenty pro vrcholně románskou dostavbu Chebského hradu a posun datace vzniku města až do období vlády Fridricha II. (1212–1250); dříve předpokládaná a lákavá představa stavebního záměru císaře Fridricha I. Barbarossa v sedmdesátých a osmdesátých letech 12. století postrádá pramenné opory.

Knihy Jana Hasila nabízí důležitý shrnující přehled nejen k lokální, nýbrž i k širší nadregionální archeologii a historiografii. Je třeba rovněž ocenit nový pohled, nezatížený germánským a slovanským nacionalismem, často ovlivňujícím předchozí generace badatelů.

DANIEL DVOŘÁČEK

Michaela LÁTKOVÁ, *The Archaeobotany of Mikulčice. Food Supply to the Early Medieval Stronghold*, Archeologický ústav AV ČR, Brno, Brno 2017
(= Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 55; Studien zum Burgwall von Mikulčice XI)

244 s., ISBN 978-80-7524-007-1

Michaela LÁTKOVÁ, *Rostliny a výživa velkomoravských Mikulčic*, Archeologický ústav AV ČR, Brno, Brno 2019 (= Mikulčice – průvodce IV)

131 s., ISBN 978-80-7524-022-4

Vstup archeologie na pole raně středověkých dějin byl před desítkami let kvitován jako možnost podstatně obohatit kusou, spíše anekdotickou pramennou bázi a rozšířit a zpřesnit naše znalosti o těch aspektech života, kterým středověcí učenci věnovali jen omezenou pozornost. Nicméně se brzy ukázalo, že standardní archeologické metody (typologie, stratigrafie) mají nehledě na dlouhé lhůty zpracování značné výpovědní limity a vyžadují kvalifikovanou pomoc ze strany přírodních věd. Jednou z takových disciplín je palynologie a obecně archeobotanika, jež umožňuje vysledovat proměny lokální fauny